

Toespraak Voorzitter

Bij het afscheid van zeventig Kamerleden

11-11-2025

Kamervoorzitter Martin Bosma

Ja, dames en heren. Dit is de laatste keer dat wij in deze samenstelling bij elkander zijn. Dat is toch een historisch moment en ook een enorm verlies. De vertrekkende Kamerleden hebben bij elkaar 178 jaar aan Kamerervaring, zo berekende het ANP. Vanmiddag nemen wij afscheid van die 70 collega's. We hebben de afgelopen twee jaar lief en leed met elkaar gedeeld. We deden met z'n allen ons best om de regering zo goed mogelijk te controleren. Of dat gelukt is, moeten andere mensen maar beslissen. Er was een uitwisseling van ideeën. Soms zijn we elkaar in de haren gevlogen en hebben we op het scherpst van de snede gediscussieerd, maar na afloop was er altijd collegiale hartelijkheid.

Ik zal de collega's die ons vandaag verlaten één voor één toespreken. Het is de laatste keer, dus ik neem maar de vrijheid om u te tutoyeren. Ik lees voor op anciënniteit. Ik begin met de collega die hier het kortst zit en ik eindig met de veteranenklasse. Interrupties zijn niet mogelijk. Aansluitend zal ik een zestal koninklijke onderscheidingen uitreiken. Vervolgens zal namens alle afzwaaiers Michiel van Nispen het woord

tot ons richten. Hij verlaat de Kamer na meer dan 4.000 Kamerdagen.

Een aantal afscheidnemenden is afwezig. Dieke van Groningen van de VVD doet vandaag als fractieleider in de gemeenteraad van Rotterdam de Algemene Beschouwingen. Erik Esser van de PVV is herstellende van een zware oogoperatie. Wij wensen hem een spoedig herstel. Vincent van den Born heeft afgezegd. De volgende leden van de fractie GroenLinks-Partij van de Arbeid zijn afwezig: Daniëlle Hirsch, Raoul White en Frans Timmermans. De heer Timmermans is de afscheidnemer met de meeste dienstjaren.

Ik zou zeggen: ga er even goed voor zitten. We beginnen met het allerjongste Kamerlid, althans gemeten in Kamerdagen. De bloemen blijven ondertussen maar binnenkomen; dat is hartstikke mooi.

Vincent Verouden, jij bracht ons in contact met ons verleden. De eerste vergaderingen van de Eerste en Tweede Kamer vonden plaats in Brussel en daarom was het parlementair-historisch prachtig dat we weer eens een Brussels Kamerlid hadden. De geschiedenis van ons land begint niet in de Gouden Eeuw, hield jij ons voor, maar in de Zuidelijke Nederlanden en de opbloei daarvan. Weer wat geleerd.

Veel succes bij alles wat hierna komt, Vincent!

Ik zou zeggen samen uit, samen thuis: Martin de Beer, maar ook Jeroen Hartsuiker, van de VVD. Ze werden samen beëdigd, 140 dagen geleden, en zaten samen in

de bankjes, naast elkaar, vaak beiden in een blauw pak met ook nog eens een identieke bril en alle twee een beginnend baardje. We hadden er moeite mee ze uit elkaar te houden. Toch waren er verschillen genoeg. Martin de Beer komt uit Heerlen. Daar was je gemeenteraadslid en wethouder. Als Kamerlid was je credo: de man onder de motorkap is waarschijnlijk handiger dan wij. Je kookt graag. Je specialiteiten zijn zeetong en kalfswang. Het ga je goed, Martin!

De andere helft van de Siamese tweeling, Jeroen Hartsuiker, komt daarentegen uit Drenthe. Hij is woonachtig in het prachtige Klazienaveen. Je liet met pijn in het hart je wethouderschap in Borger-Odoorn achter je om hier Kamerlid te worden, op de valreep dus, toen het kabinet al demissionair was. Dat getuigt van liefde voor de parlementaire democratie. Daar zijn we je dan ook uiterst erkentelijk voor. Hartelijk dank, Jeroen.

Niks persoonlijk, Bart Bikkers, maar ik ga weinig woorden aan je besteden. Je viel net buiten de boot. Je stond op plaats nummer 23 en je partij haalde 22 zetels. Maar goed, er hoeft dus maar één iemand uit jouw fractie burgemeester of bewindspersoon te worden en je staat hier straks weer gewoon voor het rostrum voor je beëdiging. Kortom, we zien je snel terug. Oftewel: tot ziens, Bart.

Bram Kouwenhoven, beëdigd op 14 maart 2025. Twee weken later viel het kabinet, maar dat was toeval. Drie

dagen later, na die kabinetsval, hield jij je maidenspeech, meteen in een debat over een heavy onderwerp, de Wet tegenbewijsregeling box 3. Je deed dat voorbeeldig. Je maakte je het Kamerwerk snel eigen en je kreeg de vraag of je spijt had van die overstap naar de Kamer in demissionaire dagen. Je zei: "Ik zou het altijd weer doen, al is het maar voor één dag." Dat siert je.
Dank je wel, Bram.

Martin Oostenbrink, je bent van huis uit een Blauwvinger, oftewel geboren in Zwolle, maar je groeide op als boerenzoon op de Dedemsvaart. Je maakte echter geen carrière tussen de koeien, maar tussen de ambtenaren. Met 281 voorkeursstemmen was je nog niet een enorm stemmenkanon, maar je wist als Kamerlid veel waardering af te dwingen. Je bleek in staat zeer ingewikkelde Europese dossiers tot handzame teksten om te vormen. Nuchter, rustig, altijd redenerend vanuit de burger en met oog voor kleine gemeenschappen, die Nederland maken tot wat het is. Een belangrijk wapenfeit: je zorgde ervoor dat de dorpsschool in Grootschermer openbleef.
Gefeliciteerd en tot ziens.

Marleen Haage, heel lang geleden was je al medewerker van de PvdA-fractie. Daarna maakte je een prachtige carrière bij de politie en in de gemeenteraad van Utrecht. Als Kamerlid werd je meteen in het diepe gegooid met zeer serieuze onderwerpen, zoals pensioenen en het toeslagenschandaal. Je overleefde die vuurdoop

wonderwel. Je zette je ook vol overtuiging in voor kinderopvang. Marleen, we gaan je missen.

Ria de Korte-Verhoef, NSC. Na je maidenspeech vergeleek de voorzitter van dienst je instelling met die van Pippi Langkous, namelijk met het optimistische "Ik heb het nog nooit gedaan, dus ik denk wel dat ik het kan." Je hebt een achtergrond als verpleegkundige met een enorme staat van dienst in de zorg. Als Kamerlid pleitte je dan ook voor eenvoud en menselijkheid in de zorg in plaats van bureaucratie en dorre dossiers. Je bent iemand uit de praktijk die we gaan missen. Tot ziens, Ria.

Dan nemen we ook nog even afscheid van ons vaste draaideur-Kamerlid, Simone Richardson. Je bent maar liefst vier keer beëdigd als tijdelijk Kamerlid. Je bent daarin zo geroutineerd geworden dat je bij de laatste keer dat je de eed moest afleggen, de helft maar oversloeg. Je zit hier dus eigenlijk een beetje illegaal, maar goed. Welke VVD'er is er eigenlijk niet door jou vervangen? Je beschikt over een enorme achtergrond in de sport: de Giro d'Italia, het EK vrouwenvoetbal, de Vuelta, de rugbybond. Je vat het dus hopelijk sportief op dat je ons opnieuw gaat verlaten. Er is vaak afscheid van je genomen en je bent altijd weer teruggekeerd. Tot de volgende keer, Simone.

Willem Koops, oud-advocaat. Als Kamerlid miste jij de anonimiteit van de toga. Niet meer de argumenten stonden centraal, maar soms de persoon, de fractie of de coalitie. Toch zag jij het Kamerlidmaatschap als een

cadeautje; "een prachtig ambt" noemde je het. Bij jou, Willem, leek het wel alsof je bijdragen rechtstreeks uit de bodem van je ziel kwamen. Elk woord was gepassioneerd en enthousiast. Een Shakespeare-acteur is aan jou verloren gegaan. Je kon je tijdens de debatten helemaal verliezen in gedachtespinsels en totaal afdwalen van je oorspronkelijke inbreng, maar je vond toch altijd weer de uitgang. Dank je wel, Willem.

Willem mocht ik op dezelfde dag beëdigen als Sander van Waveren. De twee werden de beste vrienden. Toen Sander een commissiedebat leidde, moest hij Willem Koops afkappen. Willem Koops protesteerde en zei: "Meneer de voorzitter, u bent toch mijn mattie? Hoe kunt u dit doen? Buiten de orde van deze zaal bent u gewoon mijn makker." Voorzitter Van Waveren antwoordde daarop en zei: ik ben de voorzitter van de hele commissie; hierbuiten ben ik weer gewoon uw mattie. Sander, je was eerder ambtelijk secretaris van de NSC-fractie. Je bent een van de leden van onze parlementaire enquêtecommissie Corona die ons gaat verlaten: een ware aderlating. Je toonde je ook een enorm dossiervreter. Een voordeel is wel dat je je nu weer volledig kan inzetten als voorzitter van UVV, de Utrechtse Voetbalvereniging. Het ga je goed.

Sander was in de parlementaire enquêtecommissie de opvolger van Rosanne Hertzberger, die we vandaag opnieuw gedag zeggen. Je bent een wetenschapper in de politiek, een exact denker. In 2024 stapte je uit de

Kamer en vertrok je naar het wetenschappelijke bureau van NSC. Maar een paar maanden later keerde je toch gewoon terug; de aantrekkingskracht van de Kamer deed zich gelden.

Je terugkeer was van korte duur en vandaag zeggen we voor de tweede keer: het allerbeste, Rosanne.

496 dagen hebben we kunnen genieten van de prachtige Zeeuwse tongval van Martijn Buijsse. Hij is geboren in Oostburg in Zeeuws-Vlaanderen, maar is curieus genoeg wethouder geweest in Brabant, namelijk in Boekel, en in Limburg, namelijk in Bergen. Bij de VVD was hij woordvoerder Milieu en Interbestuurlijke Verhoudingen. We genoten van je motie over vochtige doekjes in het riool. Dat is jouw claim to fame.

Martijn, we winden er geen doekjes om: we gaan je missen. Tot ziens.

Rosemarijn Dral. Na negentien jaar vertrok jij uit de politiek in het mooie Oostzaan. Je kwam in de Kamer ter vervanging van Mariëlle Paul, die doorschoof naar het kabinet. Dat was wennen voor je. Vooral persoonlijke aanvallen vond je moeilijk te verkroppen. In je fractie word je geroemd om je tomeloze inzet, bijvoorbeeld voor kinderen, jeugdzorg en jeugdcriminaliteit, allemaal zaken waar je je mee bezighield. Op de valreep werd je nog even genomineerd voor de Neuro Inclusieve Politicus Award. Wij duimen voor je, Rosemarijn.

Chris Faddegon. Jij ging 496 dagen vol op het orgel.

Dat is niet zo gek, want je bent een internationaal actieve concertorganist. In je maidenspeech motiveerde je je keus voor de PVV met een citaat uit Prediker: de geest van de wijze richt zich naar rechts, maar de geest van de dwaas naar links. Je ontpopte je als een harde werker in de commissie voor de Rijksuitgaven en de commissie Financiën, je genoot van de rapporteurschappen en alle nerddingen met veel cijfers, en bij de Rekenkamer heb je vrienden gemaakt namens de Tweede Kamer. Je was ook nog eens ondervoorzitter van de commissie Defensie. Hartelijk dank daarvoor, Chris. Tot ziens.

Annemarie Heite. Jij ervoer indertijd aan den lijve de aardbevingsschade te Groningen. Daardoor woonde je drie jaar met je gezin in een containerwoning. Je kwam in de Kamer toen fractiegenoten doorschoven naar het kabinet. Je maakte net de 500 dagen niet vol. Je vindt het Kamerwerk zwaar en soms het aller-, aller-, allerzwaarste. Je zei: ik ambieer het niet om lang in Den Haag te blijven; daar ben ik heel eerlijk in. Je bleek, Annemarie, zeer leergierig. Van Rachel van Meetelen leerde je bijvoorbeeld hoe je perfecte poffertjes bakt, met ossenwit als bakvet. Je hebt nu wel meer tijd voor je honden Boef en Frekkel. Jammer dat je weggaat.

Robert Rep, kapper in Ter Apel, begrijpt als geen ander de problematiek aldaar. Hij was woordvoerder op Financiën en muntte uit in korte, puntige spreekteksten en schriftelijk vragen. Geen woord te veel. Je kwam ook met een zeer puntige motie, die luidde:

"constaterende dat ons signalen bereiken vanuit het bedrijfsleven dat de Douane geregeld kampt met storingen in haar automatiseringssysteem; verzoekt de regering op zeer korte termijn dit probleem op te lossen". Je krijgt deze motie na afloop uitgebeiteld in marmer! Het is onnodig te vertellen dat deze motie met algemene stemmen werd aangenomen. Het ga je goed, Robert.

Mariska Rijkers-Oosterkamp, gemeenteraadslid en wethouder in Weststellingwerf. Jij was altijd volslagen authentiek, helemaal jezelf en ook niet gek te krijgen. Je kreeg ooit het advies sneller te praten in debatten, maar je bleef bij je eigen tempo. "Hoe meer je ratelt, hoe minder blijft hangen", zei je. Je eerste motie werd unaniem aangenomen. Dat ging over zzp'ers en de Wet DBA. Je verdedigde de initiatiefwet om verzorgingshuizen terug te brengen. Je bent ook een van de leden van de parlementaire enquêtecommissie Corona die ons gaan verlaten. Dat betreuren wij zeer. Veel succes hierna, Maris.

Ilse Saris. "Ik voel mij gedragen door Winterswijk en de Achterhoek." Dat zei je. We vonden het heerlijk als je je Achterhoekse accent nog eens lekker vet aanzette. Daar draaide je je hand niet voor om. We herinneren je als een bijzonder vriendelijk en benaderbaar Kamerlid. Je hebt je met veel passie ingezet, bijvoorbeeld voor de mensen die gedupeerd zijn door het UWV door de fouten die gemaakt zijn met WIA-uitkeringen. In de een-na-laatste vergaderweek diende je nog een

initiatiefwet in, "Voorkomen is beter dan genezen". Je kon er blijkbaar geen genoeg van krijgen.

Het allerbeste, Ilse.

Folkert Thiadens, zorgwoordvoerder. In je maidenspeech ontpopte jij je als een ervaringsdeskundige. Je somde een hele serie gebreken en ziektes op die jij onder de leden hebt. Een halve medische encyclopedie. Je kent zo de zorg van binnenuit. Op die manier kregen je bijdragen een persoonlijk karakter. Als Kamerlid streed je ook tegen windmolens en zonneparken. Je was altijd bereid om commissies voor te zitten of anderszins bij te springen. Dat wordt enorm gewaardeerd. Je wordt weer wat je al was, namelijk directeur van de PVV-fractie, dus je gaat helemaal niet weg.

Tabee, Folkert.

In 1815 beëdigden wij een Kamerlid dat 75 jaar oud was. Dat record hield al die tijd stand, tot Nico Uppelschoten zich meldde. Nog nooit beëdigden wij een Kamerlid dat zo op jaren was. Maar wie jou in actie zag, Nico, schatte jou een stuk jonger dan jouw 80 jaar. Je hebt een achtergrond als leraar wiskunde, rector en directeur in het onderwijs. Je noemde onderwijs dan ook je levenswerk. Wie naar jou luisterde, hoorde weer die leraar die alles even uitlegde aan zijn klas. De beperkte spreektijd was altijd een uitdaging. Je nodigde in je maidenspeech nadrukkelijk uit tot interrupties, want over onderwijs kun je niet genoeg praten, zo zei je. Nico is sinds jaar en dag mantelzorger voor zijn vrouw en de reis van Eelde naar Den Haag werd soms een tikkeltje problematisch.

Sterkte bij alles wat je doet, Nico.

Marieke Wijen-Nass. Wij namen contact op met de griffie van de commissie Justitie en Veiligheid met de vraag of zij iets wisten over Marieke. De duimen gingen omhoog. Zelden hadden ze daar iemand meegemaakt die zorgde voor zo veel vrolijkheid en hartelijkheid. Het was duidelijk: Marieke genoot van haar functie. Ze noemde het Kamerlidmaatschap "de ultieme droombaan". Klein wapenfeit: je zorgde ervoor dat het ministerie van Onderwijs structureel carnaval als uitgangspunt neemt bij het plannen van de voorjaarsvakantie, in Limburg beter bekend als de "carnavalsvakantie".

Nu ga je terug naar je geliefde Gulpen. Op de 11de van de 11de wensen we je nog veel plezier toe, Marieke.

Natascha Wingelaar. Je begon je maidenspeech met de historische woorden: "Ik ga nooit de politiek in: dat was altijd mijn credo." Dat is dus niet gelukt. Toen je als nummer 24 op de lijst van NSC toch het veld inging, zette je je in voor kwetsbare gezinnen en de nasleep van het toeslagenschandaal. Daarin toonde jij je warme kant. Voor jou waren mensen nooit een nummer. We zijn je ook dankbaar als plichtsgetrouwe voorzitter van de commissie Digitale Zaken. De leden ervan roemen je om de manier waarop je dat deed. Natascha, het allerbeste.

Max Aardema. Net buiten de boot gevallen: 26 zetels voor de PVV en jij staat op nummer 27. Politieaan,

Fries, onverzettelijk: je zette je fanatiek in voor de mannen en vrouwen in het blauw. Je was ook voorzitter van de commissie Landbouw, maar niet van het strengste soort. Je was altijd bereid om sprekers nog even een extra interruptie of nog wat meer spreektijd te gunnen. Je toonde je weer even de koele politieman toen tijdens een commissievergadering een omgevallen glas water zorgde voor kortsluiting. De vonken schoten eruit, maar Max bleef kalm en hield het overzicht. We gaan je missen, Max.

Reinder Blaauw. Niemand woont zo ver bij Den Haag vandaan als Reinder Blaauw, namelijk in Oost-Groningen, Winschoten om precies te zijn. Je was woordvoerder Onderwijs, Wetenschap, Sport en Oorlogsgetroffenen en volhardende strijder tegen de woke-ideologie. In je voetbalteam sta je linkshalf. Je kreeg een motie unaniem aangenomen om gemeenten te stimuleren dat iedere woonkern minimaal één veilige en goed onderhouden speeltuin krijgt. Groeten aan het mooie Groningen, Reinder.

En wat zullen we hem missen, vooral bij de hoofdelijke stemmingen. Als de griffier zei "Boutkan", dan kregen we een prachtig stemgeluid te horen. Laat het nog eens horen.

De heer **Boutkan** (PVV):

Tegen!

De **voorzitter**:

Sorry, ik verstond u niet. Het was wat onrustig.

De heer **Boutkan** (PVV):

Tegen!

De voorzitter:

Je bent voormalig machinist bij de Koninklijke Marine, politieman, ME'er en gemeenteraadslid te Almere, maar in je hart nog altijd een Duindorper, een man uit de praktijk. Je keek op verkiezingsavond twee jaar geleden wel naar de televisie, maar niet naar de uitzending over de uitslag. Je stond immers op nummer 30, dus was kon jou gebeuren? Maar toen je vrouw aan het zappen sloeg, verscheen ineens in beeld "PVV 35 zetels" en was je aan de beurt. Wist jij veel. Je was een vaste waarde bij de commissie voor Infrastructuur en Waterstaat. The man with the golden voice. We gaan je missen, Willem.

Faith Bruyning. Goed, NSC verloor weliswaar de verkiezingen, maar wie inzoomt op de resultaten van die partij, ziet toch iets bijzonders, namelijk dat Nieuw Sociaal Contract op één plek de allergrootste werd en zelfs een megazege boekte. Waar? Op Sint-Eustatius. Experts en politicologen zullen nog lang redetwisten over een verklaring, maar een mogelijke verklaring, Faith, is jouw tomeloze inzet voor het medisch centrum aldaar. Je hebt een veelbewogen leven achter de rug met veel persoonlijke tegenslagen, maar de wonderen bleken de wereld nog niet uit en je werd Kamerlid. Je deed dat altijd vrolijk en altijd met een lach op je gezicht.

Die lach gaan we missen, Faith.

Glimina Chakor. Sommige politici hebben allerlei staatslieden of historische figuren als groot voorbeeld, maar jij was geïnspireerd door je oma Brooke. Dicht bij

huis betekende voor jou ook dicht bij de gemeente. Je toonde een tomeloze inzet voor de lokale politiek en het versterken van de financiële positie van gemeenten. Dat was logisch, want daar had jij je roots liggen en je weet wat het betekent als een gemeente krap zit. Je initiatiefwet om de verlofregelingen voor zwangere raadsleden te verbeteren, ligt klaar. Die is nog niet ingediend. Nu moet iemand anders dat maar voor je doen.

Dank voor alles wat je gedaan hebt.

Patrick Crijns, je droomde als puber al van een plek in de Tweede Kamer. 707 dagen geleden werd die droom bewaarheid. Je was woordvoerder Jeugd en Preventie. Je motto was, zoals genoemd in je maidenspeech: een opgever wint nooit en een winnaar geeft nooit op. Je trok bijvoorbeeld ten strijde tegen het vapes door jongeren en je zette je in voor de jeugdzorg. Tot ziens, Patrick.

Marco Deen. Goedlachs, vriendelijk, altijd in voor een geintje. Als woordvoerder Binnenlandse Zaken kon je ook uithalen. Je ging vaak flink op het orgel en hard op de trom, maar dat deed je altijd met dezelfde vriendelijkheid. Je gaat nu meer tijd doorbrengen in je huisje in Spanje.

Ik zou zeggen: hasta la vista, Marco.

Olger van Dijk uit Putten. In groep 8 stak jij als enige je hand op toen gevraagd werd wie er Kamerlid wilde worden. Je was hier in de Tweede Kamer de ongekroonde toezeggingenkoning en je grossierde in

aangenomen moties. Zo kwam die achtergrond op het ministerie van Binnenlandse Zaken goed van pas. Je haalde ook de fatbike-index, want hoe definieer je nou eigenlijk een fatbike? Juristen kwamen er nooit uit, maar jouw antwoord liep over van logica: als je hem ziet, weet je wel dat het een fatbike is. Geen speld tussen te krijgen. NSC liep dan wel uit de rails, maar jij hebt een nieuwe baan bij ProRail. Het ga je goed, Olger.

"Ik schrok me beroerd" zei Peter van Haasen op de verkiezingsavond, toen hij onverwacht in de Kamer kwam. Nog verrassender, Peter, was de portefeuille die je kreeg: Koninkrijksrelaties, oftewel het Caribisch deel van het Koninkrijk, de Antillen. Ik had niet het idee dat je op dat moment een kenner was van de Boven- of Benedenwindse Eilanden, maar je maakte je het dossier snel meester en je werd volledig gegrepen door die prachtige eilanden. Je miste geen enkele commissieactiviteit en zo werd je wereldberoemd op de Antillen.

We wensen je nog veel tropische dagen toe, Peter.

Patrick van der Hoeff, voormalig lid van de special forces van het Korps Mariniers. Voor het Kamerlidmaatschap was je bedrijfsleider van een supermarkt en je was afkomstig uit de mosselstad Philippine. Door de week sliep je in Den Haag. Je moest erg wennen aan het geluid van een fenomeen dat ze in Zeeuws-Vlaanderen niet kennen: de tram. Je zette je als onderwijswoordvoerder onder andere in voor basisvaardigheden zoals lezen en rekenen. In je fractie

herinnert men zich hoe je zonder telefoon verdwaald raakte in dit gebouw en door de beveiliging moest worden opgespoord. Blijkbaar hebben ze je toch weer gevonden. Je bent een nuchtere Zeeuw die terugkeert naar Zeeland.

Patrick, het ga je goed.

Harm Holman, voormalig melkveehouder te Steenbergen in Drenthe. Je bent bekend om je standvastigheid inzake stikstof, PAS-melders en het boerenbedrijf. Je bent fameus om je groene stropdassen, een knipoog naar je CDA-verleden en om je enorme kennis. Je schreef je bijdragen nooit uit, maar je werkte gewoon met een aantal steekwoorden. Voor de rest steunde je op je enorme technische kennis; je was moeilijk te verslaan. Je was de schrik van elke voorzitter: je keek bij het beantwoorden van interrupties niet op een minuut meer of minder. Bij het debat over de Omgevingswet diende je waarschijnlijk de langste motie ooit in. Niemand weet meer waar die over ging, maar het voordragen duurde vier minuten. Je plaatste overigens in dat debat verspreid over drie dagen 47 interrupties.

Bedankt voor alles, Harm.

Isa Kahraman. Citaat: "Ik heb genoten, Martin. Ik heb genoten." Einde citaat. Voor de duidelijkheid: Isa Kahraman heeft genoten. Nieuw citaat: "Ik vond het echt geweldig!" Einde citaat. Je zegt ook: als ik niet naar Nederland was gekomen, dan was ik nu schaapherder geweest. In plaats daarvan maakte je een daverende carrière in het bedrijfsleven die je tot op

de Zuidas bracht en daarna in de politiek. Je maakte je verdienstelijk als voorzitter van de commissie voor Defensie. Als woordvoerder was je nooit vergeten waar je vandaan kwam en je zette je met hart en ziel in voor de christelijke minderheden in het Midden-Oosten. Je zegt: ik ben trotser op Nederland dan de meeste Nederlanders.

Isa, wij waren trots op jou. Misschien tot ziens op de Zuidas.

Wim Meulenkamp is nummer 25 op de lijst van de VVD, dus die komen we wel weer tegen. Hij heeft een eigen varkensbedrijf gehad en is sinds mei landbouwwoordvoerder. Hij haalde in zijn bijdragen vaak zijn tijd als wethouder in Hof van Twente aan. Een kleine tip, Wim: neem ook naar Brussel je paspoort mee, want anders kom je er bij de EU niet in. Veel succes, daarmee!

Dankjewel, Wim.

Jeanet Nijhof-Leeuw. Je was voorzitter van de vaste Kamercommissie voor Financiën. Dat is een zware klus. Je kreeg meteen een vuurdoop bij de uitgebreide wetgevingsoverleggen inzake het Belastingplan. Dat overleefde je en daarna was het voorzitterschap voor jou een peulenschilletje. Je bent nuchter, hebt een Twentse mentaliteit en bent op Landbouw een gewaardeerde woordvoerder. Je moest opboksen tegen de zwaargewichten in die commissie, maar dat deed je voortreffelijk. De PAS-melders gingen je aan het hart en zelfs een gebroken been bracht jou niet tot stilstand. Nu terug naar je hondenfokkerij voor labradors.

Tot ziens, Jeanet.

Cor Pierik, na een zware ziekte knokte jij je terug. Je zag je herstel als een godswonder en je was blij met en dankbaar voor elke dag hier in de Tweede Kamer. Als oud-werknemer van het CBS vind je niets leuker dan staafdiagrammen en tabellen. Toen er een klimaatdashboard gemaakt moest worden, overstelpte jij de staf met steeds nieuwe data, cijfers, komma's en gegevens. Tureluurs werden ze van je. "Meten is weten", luidt je motto. Nou, dat hebben we geweten. Je bent iemand met een helder boerenverstand. Je was er een ster in om moeilijke materie uit te leggen in begrijpelijke taal, zodat soms zelfs de Voorzitter het begreep.

Dankjewel, Cor.

Anita Pijpelink, ondervoorzitter van de parlementaire enquêtecommissie Corona. Een groot verlies? Nee, het is een enorm verlies dat je daar weggaat. De enquêtecommissie raakt opnieuw een harde werker kwijt. Daan de Kort, de voorzitter, is nu het enige overgebleven lid van de parlementaire enquêtecommissie. Het is nu dus ook echt de commissie-De Kort. Hij gaat vanmiddag nog een aantal besluiten unaniem nemen, vrees ik.

Samen met Daan de Kort heb jij een aantal heroïsche gevechten moeten leveren, bijvoorbeeld met betrekking tot al die appjes die weggelakt waren. Je moest de strijd aan met die bobo's op het ministerie. Schouder aan schouder met Daan heb je dat gedaan. De resultaten waren er ook naar. Gisteren hebben jullie nog een afscheidsetentje gehad in Scheveningen. Ik

begrijp dat dit heel gezellig was. Je was niet alleen een gedreven collega, maar ook een echte Zeeuwse, die kleurrijk kon vertellen over haar mooie provincie en het werk dat zij deed aldaar als lerares en gedeputeerde. Bedankt voor alles, Anita.

Joeri Pool, de houwdegen van de PVV. Altijd bereid om rabiante dingen te zeggen. Dag en nacht in touw voor onze krijgsmacht, gedreven door nationale trots en een oprechte liefde voor het vaderland. Je deed al je bijdragen uit het hoofd en alleen al daarom waren ze de moeite van het beluisteren waard. Geen werkbezoek of je was erbij. Tevens was je — daar zijn we je dankbaar voor — voorzitter van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid, een zeer tijdrovende en pittige klus. Je deed dat excellent. De leden van de commissie zijn lyrisch over je. We zijn je daar zeer erkentelijk voor, net zoals we dat zijn voor alle commissievoorzitters van de afgelopen periode. Het ga je goed, Joeri.

Geert uit Weert. Moet ik zijn achternaam noemen of is dat voldoende? Nee, dat is voldoende. Geert, jij bracht je fractie op een hoger niveau inzake — let wel! — hun kennis over de eikelmuis. Ik heb geen flauw idee wat dat is. Het heeft waarschijnlijk vier pootjes, maar dat moet je me na afloop nog maar even vertellen. Jij schijnt daar alles vanaf te weten. Je hebt die kennis ook met je fractie gedeeld. Dat siert je. Jij en ik mochten af en toe een beetje praten over Russische literatuur. Die gesprekken ga ik missen. Dat is een gewoon onderwerp voor in de politiek misschien,

maar je bent een ongewone jongen. Dat bleek al in je maidenspeech. Je zei: verwondering is wat mij betreft het mooiste woord van onze Nederlandse taal. Ook dat was een ongewone gedachte, want in de politiek lopen vooral mensen rond die alles al weten en die de verwondering al lang en breed achter zich hebben gelaten. Je bent een man met een ontwapenende en oprechte nieuwsgierigheid naar andere mensen. Ook dat is zeldzaam. Je schijnt rustig te worden van dansen op blote voeten in het bos. De Kamer verliest vandaag een stukje kleur.
Geert, terug naar Weert!

Dennis Ram. Zeer betrokken en actief op het gebied van buitenlandse handel en ontwikkelingshulp. Altijd aanwezig, altijd voorbereid. Je streed voor heldere indicatoren in de begroting om zo de parlementaire slagkracht van ons als Tweede Kamer te versterken. Dat is belangrijk, want dat maakt ons parlement sterker. Je zat ook namens de Kamer in het bestuur van de IPU, de Interparlementaire Unie. Ook daar zijn we je dankbaar voor.
Tot snel, Dennis.

Jesse Six Dijkstra, de chef digitale zaken van NSC. Jij ziet digitalisering als een fundamenteel politiek thema, niet alleen maar als iets technisch. Daar heb je vaak een lans voor gebroken in je commissie. Dat heeft ons aan het denken gezet. Maar je bent niet alleen maar iemand die denkt in nulletjes en eentjes, zo blijkt uit het Goethegedicht in je maidenspeech. De laatste drie regels daarvan luiden: "Wie hoge dingen wil, moet zich

bedwingen. In de beperking toont zich pas de meester, en slechts de wet kan ons de vrijheid geven." Je bent jong, zeker voor een oud-Kamerlid. We gaan nog veel van je horen, Jesse.

Met een extra applaus van mevrouw Kathmann zo te zien, maar dat waarderen wij.

Elke Slagt-Tichelman. Je koos ervoor om je niet herkiesbaar te stellen. Je zegt: "De huidige politieke wereld van Den Haag past niet helemaal bij mijn genuanceerde karakter." Dat is jammer, want jij bent nou net zo'n stem uit de praktijk die we zo graag horen, hier in de Tweede Kamer. Je was verloskundige en hebt een fenomenale, uitgebreide staat van dienst op heel veel vlakken in de zorg. En inderdaad, mooie genuanceerde betogen van iemand die de zorg aan het hart gaat. Twee initiatiefnota's ook nog eens even. Het allerbeste, Elke.

Peter Smitskam. Jij werd aangevallen omdat je je Kamerwerk niet zou doen. Maar wat niemand zag, was hoe hard je buffelde als lid van de parlementaire enquêtecommissie Corona. Daarom duurde het 472 dagen voordat jij je maidenspeech uitsprak. Uren en uren bracht je door op de verdieping van die commissie om een van de belangrijkste taken die een Kamerlid kan vervullen te vervullen. In de besloten verhoren maakte je grote indruk met je scherpte en analytisch vermogen. Daar zijn we je erkentelijk voor. Opnieuw een gevoelig verlies voor de enquêtecommissie. Het ga je goed, Peter.

Jan Valize. Je kreeg een daverend applaus na een ontroerende maidenspeech: een verhaal over pesten en een diagnose Asperger. Voorzitter van dienst Tom van der Lee noemde het terecht "openhartig en indringend". Je gebruikte de metafoor: het leven is als een computerprogramma waarin je voortdurend de software met nieuwe updates moet bijwerken. We zagen je vaak op het terrein van Digitale Zaken, gedreven, toegewijd. Je leverde doorwrochte bijdragen die zelfs begrepen konden worden door mensen die geen nerd zijn. Je ambitie is nu om de eerste PVV-burgemeester te worden. Daar wensen we je veel succes mee.

Martine van der Velde. "Het meest attente Kamerlid dat we ooit bij de commissie OCW hebben gehad", horen we via de griffie aldaar. Want, zo zeiden ze, "Martine toont belangstelling voor iedereen, is open over alles wat haar bezighoudt en deelt graag van alles op het gebied van al haar hobby's, zoals breien en haken, en ook nog alles inzake poezen en andere dieren." Kamerleden die onze ambtenaren voor zich weten te winnen, krijgen van ons altijd een dikke 10. Daar heb ik niks aan toe te voegen, Martine.

Jimme Nordkamp. Ja, ga maar even rechtop zitten, jongen, want je bent nog niet van me af. Je werd op je 25ste wethouder te Losser. Je zegt: "De overheid hoort niet alleen in Amsterdam zichtbaar te zijn, maar ook in Overdinkel en Losser." Ikzelf sta daar iets anders in,

maar goed, iedereen heeft recht op zijn mening. Defensiewoordvoerder. Hart op de tong. Mooi accent. Darter. Je hebt ervoor gezorgd dat piratenmuziek officieel tot erfgoed werd verklaard. Je was ook voorzitter van de Contactgroep Duitsland. Ook dat is belangrijk, want zo droeg je bij aan de internationale versterking van de Tweede Kamer. Door voorkeursstemmen ben je net buiten de boot gevallen, maar wie weet zien we je terug. Het ga je goed, Jimme.

Hester Veltman. Jouw eigen persoonlijke oorlog was gericht tegen de overlast van de fatbikes, een onderwerp dat veel mensen ergert. Jij voelde die ergernis goed aan. Je kwam met een voorstel tot helmplicht. Je vroeg ook aandacht voor onderwerpen als onderhoud en veiligheid in het openbaar vervoer. Dat lijkt saai, maar het is van levensbelang voor mensen in trein en bus. Als woordvoerder Natuur hamerde je op de preventie van bosbranden en op meer boa's, dus nog meer groen in het groen. Het ga je goed, Hester.

Merlien Welzijn, geboren in Paramaribo en opgegroeid in Nederland in een kelderwoning zonder daglicht. Dat bepaalde je blik, namelijk anderen de onveiligheid en stress van dakloosheid besparen. Je zei eens: wie een huis bouwt, zet daarom niet zozeer een gebouw neer, maar draagt bij aan de samenleving en aan cohesie. Je was altijd aanwezig bij elke activiteit van jouw commissie Volkshuisvesting en je ondertekende de fameuze motie over nestkastjes in nieuwbouwhuizen.

Het allerbeste, Merlien.

Claudia van Zanten. Binnen je fractie gold je als het Zuidasmeisje in een plattelandspartij. Ze zeggen: Claudia liet zien dat alle accenten bij BBB vertegenwoordigd zijn. Ik weet niet of dat een toespeling is op jouw bijzondere stemgeluid. Je bent alleenstaand moeder. Je bent recht door zee. Je bent een vrouw uit één stuk, strijder tegen antisemitisme, gepassioneerd, uitgesproken op elk agendaonderwerp. Maar we horen ook: ieder werkbezoek met Claudia was een feestje, want er is geen groep of ze is er de gangmaker.

Een persoonlijke herinnering van mij: het eerste debat van Agnes Joseph, een interruptie. Blijkbaar had niemand Agnesje verteld dat er zomaar interrupties in de Tweede Kamer gepleegd konden worden. Na die interruptie keek jij de voorzitter hulpeloos aan en je vroeg volkomen oprecht: moet ik daar antwoord op geven? Toen zei ik: nou, dat moet u zelf weten. Vervolgens ging je onverstoorbaar door met je betoog zonder ook maar één woord in de richting van de vragensteller, die je verder ook geen blik waardig gunde. Ik weet niet waar je dat geleerd hebt, maar ik vond het heel bijzonder. Dat debat ging uiteraard over pensioenen. Daar schijn je het een en ander van af te weten. Dat bracht je ook in de problemen met je eigen fractie, maar dat maakte het allemaal alleen maar spannender. Aan het eind sprong je ook nog even over naar een andere fractie. Dat zien we ook maar weinig. Kortom: een karaktertje. Dat gaan we missen. Het ga je goed, Agnes.

Henk de Vree, een van de partijbaronnen van de PVV: lang fractieleider in Zuid-Holland, vasthoudend, ervaren. Als Kamerlid was je nogal op de penning als het gaat om de uitgaven van de rijksoverheid. Begrotingsdiscipline en verantwoording aan de belastingbetaler: het betere handwerk dus. Een zeer gewaardeerde voorzitter van de commissie Binnenlandse Zaken waar je veel werk van maakte. Geliefd bij het Kamerpersoneel. Dag Henk.

Ik deed exitgesprekken met een aantal vertrekkende Kamerleden, en het gesprek met jou, Eline Vedder, was het gesprek dat het meeste indruk op mij maakte. Je vertelde uitgebreid over de pijn die het doet om na zo veel jaren afscheid te nemen van je koeien, om ze weg te doen en te stoppen met het bedrijf waar je familie zo mee vergroeid is, en om gedag te zeggen tegen de grond die je zo dierbaar is. Dat het je aan je hart gaat, dat deelde je met mij. Het is tenslotte niet een krantenwijk waar je mee stopt, maar je hele hart en ziel ligt erin. Ik las de pijn in je ogen. Je bent de enige praktiserende agrariër van de Tweede Kamer en je verlaat ons vandaag, en daarmee is de Kamer een stukje killer geworden. Het ga je goed, Eline.

Ruud Verkuijlen, politieman pur sang, 35 jaar ervaring in het blauw, begonnen op straat in Amsterdam. Je hoeft Ruud niks te vertellen over hoe het er daar aan toe gaat. Bij politie landelijk coördinator jaarwisseling

en als Kamerlid blij met het algeheel verbod op consumentenvuurwerk. Nauw betrokken bij alles wat met veiligheid van onze burgers te maken heeft. Je streed tegen mensenhandel, tegen huwelijksdrang. Je was al eerder Kamerlid, van 2021 tot 2023. In mei 2025 kwam je opnieuw terug in het veld. Je was al twee keer invaller; nu stond je op plaats 29 bij jouw partij.

Dus wie weet tot ziens, Ruud.

Wytske Postma. Een oudgediende sluit een stuk van haar leven af vandaag. Je was al in 2002 actief voor het CDA. Je was beleidsmedewerker op het Binnenhof; je hebt dat heel veel jaren gedaan. Je was Kamerlid voor het CDA van 2019 tot 2021. Toen kwam je twee jaar geleden ineens als een duveltje uit een doosje terug voor Nieuw Sociaal Contract. Je was woordvoerder Klimaat en Energie en Economische Zaken. Je was pleitbezorger voor de natuur in de Noordzee en tegen boringen in de Waddenzee. Daarnaast was je een toegewijd voorzitter van de vaste Kamercommissie voor Volkshuisvesting. Daar zijn we je uiterst dankbaar voor. Je was ook een gewaardeerd lid van het Presidium. Nog maar een paar weken geleden vertegenwoordigde jij de Tweede Kamer op een belangrijk congres in Kaapstad. Dat was heel belangrijk werk.

Dames en heren, een veteraan verlaat ons. Het ga je goed, Wytske.

Folkert Idsinga. Eerst Kamerlid voor de VVD, woordvoerder op elk gebied dat met geld te maken

heeft. Je verliet de Kamer plotseling, om vervolgens op te duiken bij NSC. Je werd staatssecretaris, trad af en keerde terug als Kamerlid. Je ergerde je aan ramingen uit de losse pols die vervolgens wel het beleid voor de komende jaren bepalen. Je schreef daar een initiatiefnota over samen met Pieter Omtzigt. Dat dwong de minister een expertgroep op te zetten met de poëtische naam Realistisch ramen. Behalve je liefde voor cijfers is er nog een constante: je liefde voor Friesland en de Friese taal. Daarom legde je de eed af in het Fries. Morgen gaan we vier nieuwe Kamerleden in navolging van jou, Folkert, beëdigen in het Fries. Soms gebruikte je ook Engels, bijvoorbeeld bij je aftreden. Je tweette toen: you picked the wrong guy, Geert.

In goed Fries zeggen we: oant sjen.

Marieke Koekkoek. In 2021 gekozen met ruim 37.000 voorkeurstemmen: heel bijzonder voor een nieuwe partij. Twee jaar later waren dat er 39.000. Je bent bijna 1.700 dagen Kamerlid. Je moest als lid van een tweepersoonsfractie deelnemen aan een groot aantal commissies. Tussendoor promoveerde je nog even en kreeg je een kind. Je deed het allemaal met verve. Je staat bekend om je constructieve, op samenwerking gerichte politieke stijl. Je persoonlijke motto luidt: al het niet gaat zoals het moet, dan moet het maar zoals het gaat. In 2024 kwam je nog even met een mooie initiatiefnota over het internationaal spoorbeleid: Alle seinen op groen. Je bent vriendelijk, attent en vrolijk. Je komt niet terug nu Volt gehalveerd is. Dat is jammer. We wensen je het allerbeste, Marieke.

Joris Thijssen is altijd geboeid en gefascineerd geweest door de Tweede Kamer. Sterker nog, Joris, je bent ooit geboeid weggevoerd uit de Tweede Kamer. Zo gefascineerd was je. En zo groot was je aantrekkingskracht tot de Tweede Kamer blijkbaar. Ik zal het even uitleggen. Joris maakte hier — het was natuurlijk nog op het Binnenhof — zijn debuut als actievoerder van Greenpeace. Hij wurmde zich de plenaire zaal in en ketende zich vast aan het spreekgestoelte. Het personeel heeft hem verwijderd. Een enkeling uit het personeel — ahum — herinnert zich dat nog wel. Maar zo makkelijk waren we niet van je af, want je liefde voor de Kamer was zo groot dat je Kamerlid werd. In die functie versprak je je nog weleens. Dan zei je: "Dat vindt Greenp... eh, GroenLinks-PvdA ook." In je maidenspeech sprak je over je droom astronaut te worden. Dat is nooit gelukt, maar in ieder geval bereikte je grote hoogten als klimaatwoordvoerder. Je bent extreem gedreven en was ook nog eens — daar zijn we je dankbaar voor — voorzitter van de commissie voor Klimaat en Groene Groei. Misschien ga je hierna astronaut worden. We wensen je daar veel succes bij. Het ga je goed, Joris!

We komen nu in de buitencategorie, Kamerleden met meer dan 3.000 dagen Kamerlidmaatschap, de eregalerij van de oude garde.

Bart van Kent: 3.156 dagen. Al in 2007 beleidsmedewerker van de SP-fractie. Dat was je meestal als assistent van het Kamerlid Paul Ulenbelt. Paul is ons deze zomer ontvallen. Hij is gestorven. We

denken met heel veel respect en waardering aan hem terug. Het was een geweldige kerel. Bart, jij hebt nog gesproken op de begrafenis van Paul. Hij was je mentor, en toevalligerwijs volgde je hem op als Kamerlid. Je excelleerde als zeer gedreven woordvoerder op het gebied van Sociale Zaken, waar je beschikt over een fenomenale kennis. De debatten inzake pensioenen zijn legendarisch. Het woord "casinopensioen" werd dankzij jou populair. Behalve in de Kamer was je ook veel op straat, veel bij bedrijven, en keek je veel op de werkvloer. Dat leverde je niet alleen vrienden op. Zo was er regelmatig bonje met de baas van OTTO Work Force vanwege de werkomstandigheden daar. Natuurlijk ging je daar op pad om te kijken wat er aan de hand was. We vonden het wel een beetje vreemd dat jij, bij die actie bij Chemours, toen mensen met surfplanken het water op gingen, op het droge bleef. Waarom dat was, dat horen we graag nog weleens een keer. Bart, je bent een zeer gerespecteerd Kamerlid en een bijzonder prettig mens. Tot ziens, Bart van Kent.

Twee woorden: Nicolien van Vroonhoven. Beleidsmedewerker bij de fractie van het CDA, nog in de tijd van Jaap de Hoop Scheffer. Zo ver ga je terug. Van 2002 tot 2010 was je Kamerlid voor het CDA. Toen verdween je uit beeld. Je was weg, maar achteraf hebben we gehoord dat je in Australië zat. Je bent ook nog wethouder geweest in het mooie Hilversum. Toen kwam je zomaar terug hier in de Haagse politiek, als steun en toeverlaat van Pieter Omtzigt. Je was vicefractievoorzitter en zo beleidsbepalend bij deze

grote en soms — mag ik het zeggen? — onstuimige nieuwe fractie. Je hebt soms een moeilijke tijd gehad, maar je hebt wel je tanden laten zien. Je vond al die camera's in je nek maar niks, want je was heel erg van de inhoud, maar je dwong respect af door altijd maar door te gaan en recht overeind te blijven. Je straalde een prettig soort plichtsbesef uit. Je vond gewoon dat je het moest doen. Je was ook nog even fractieleider en je was lid van het Presidium. Je was meer dan 3.500 dagen Kamerlid en een politica van de buitencategorie, die ons nu echt gaat verlaten. Het allerbeste, Nicolien.

Aan het eind van deze bijeenkomst zult u zeggen: Elvis has left the building. Léon de Jong, je was bijna 4.000 dagen Kamerlid. Je hebt de mooiste stem van de Nederlandse politiek. Vroeger was je succesvol als artiest en nu maak je nog steeds video's, die soms door miljoenen mensen bekeken worden. De kenners zeggen dat jij een van de beste Elvisstemmen van Europa hebt. Een zo'n kenner is de laatste verloofde van Elvis zelf. Velen luisteren graag naar je stem, jijzelf ook. Je werd Kamerlid in 2010, je vertrok in 2012 naar Brussel en je kwam weer terug in 2017. We hebben de stopwatch steeds laten meelopen. In al die bijdragen sprak je vanaf de kathedraal bij elkaar zeventien en half uur en daarnaast nog eens negentien uur via de interruptiemicrofoon. Maar vanaf nu dus, om Elvis maar even te citeren: a little less conversation. Sinds 2010 was je woordvoerder Sociale Zaken. Je bent een veteraan op het gebied van pensioenen. Je woont samen met Fleur Agema en samen hebben jullie een

Kamerkind. Je bent een van de aardigste mensen die ik ken. Hoe ver je straks ook bent, Léon, you are always on my mind.

Je was meer dan 4.000 dagen Kamerlid. Je begon in 2007 als beleidsmedewerker van de fractie, als hulp van Jan de Wit. Michiel van Nispen, je was een zeer gewaardeerd woordvoerder, vooral op het gebied van Justitie. Even een paar cijfers. In je bijdragen was je in totaal 88 uur aan het woord, plus nog eens 55 uur aan de interruptiemicrofoon. Aan die interruptiemicrofoon moest vooral één partij het ontgelden. Van je ruwweg 3.300 interrupties, gingen er ruim 900 richting een Kamerlid van de VVD. Dat is 28%. Arme mevrouw Michon! Je was goed voor 702 moties, 338 plenaire debatten en 191 commissiedebatten.

Je ging behoren tot absolute adel van de Tweede Kamer door voorzitter te zijn van de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening. Dat was een zware klus, mede vanwege de personele wisselingen. Je bent voorzitter van de tijdelijke commissie Grondrechten en constitutionele toetsing. Dat is onontgonnen terrein: een echte pioniersfunctie. En je was ook nog even lid van het Presidium in onstuimige dagen. Je bent de terechte winnaar van de Prinsjesprijs, de prijs voor een politicus van belang voor het gezag en de vitaliteit van de parlementaire democratie. De jury schreef: "Hij laat zien dat parlementariër zijn een vak is dat tijd en ervaring vraagt. Met zijn vertrek verliest de Kamer een gezaghebbend en ervaren lid." Daar heb ik verder niks aan toe te voegen.

U vraagt zich misschien af waarom ik ben gaan staan. Welnu, alle Kamerleden hebben recht op een eigen stokpaardje, en de heer Van Nispen heeft er een. Michiel van Nispen is een sporter, een heel goede. In zijn wat jongere jaren was hij echt een topsporter. Hij was ongeloofelijk goed in hardlopen. Ik denk dat Michiel zich daarom zorgen maakt over onze gezondheid. Daarom pleit hij er sinds jaar en dag voor dat wij staand vergaderen. Elk jaar tijdens de ramingen, bij het debat dat wij houden over onszelf, zag ik Michiel van Nispen binnenkomen en dacht ik: o, o, daar gaan we weer! En ja, daar kwam dan weer die motie dat we staand moesten vergaderen. Michiel, wij zijn jou er dankbaar voor dat je ook aan onze gezondheid hebt gedacht. Er is tot nu toe al veel geroffeld op de bankjes, maar ter ere van Michiel van Nispen zou ik u willen vragen om niet te roffelen maar gewoon even op te staan.

Ik moest wel een beetje aardig zijn tegen Michiel, want hij gaat ons straks toespreken, dus je weet maar nooit. Hij heeft dan het laatste woord. Nóg een marathonloper: Eddy van Hijum. "NSC stijgt in de peilingen", zei Eddy van Hijum twee dagen voor de verkiezingen. Maar het heeft niet zo mogen zijn. Nieuw Sociaal Contract verdwijnt uit de Tweede Kamer, waar het twee jaar geleden zijn spectaculaire debuut maakte. Daarmee verdwijnt ook Eddy van Hijum uit de Kamer. Toen je in 2014 afscheid nam als Kamerlid van het CDA memoreerde je wat je portefeuille was toen je begon. Je was toen woordvoerder Binnenvaart, exclusief havens.

De rest zat bij Ad Koppejan. Je moet klein beginnen en dankbaar zijn voor wat je kreeg!

Ik belde je vorige week. Je nam niet op. Maar later bleek waarom: je zat in de commissie CIVD, de commissie-stiekem. Ik hoop maar niet dat ik nu een staatsgeheim heb onthuld. Maar het geeft ook meteen je toewijding aan. Je weet dat je uit de Kamer verdwijnt, maar je blijft tot het laatste ogenblik gecommiteerd. Ik vroeg je in het telefoongesprek ook waar je het meest trots op was. Je bent tenslotte minister geweest. Maar je zei meteen: ik ben het meest trots op mijn werk als Kamerlid. Je vertelde toen dat het helemaal niet je bedoeling was om minister te worden. Die ambitie lag in de Kamer. Je wilde voorzitter worden van de commissie Europese Zaken. Je zei nog iets wat me trof. Je vertelde hoe trots je bent op je fractie, op de fractie van NSC. Je noemde de enorme inzet van jouw mensen en memoreerde het grote aantal initiatiefwetten, de amendementen, de moties. Ik denk dat ook dat dat antwoord jou tekent: je staat voor je club, ook bij het verdwijnen uit de Tweede Kamer. Je bent een harde werker, je hebt een enorme kennis, maar nooit hebben mensen in je omgeving, op het ministerie of in je fractie, je op enige stress kunnen betrappen. Ook op het ministerie niet. Eddy was de man die altijd liep te fluiten. Alles leek van jouw schouders af te glijden. En zo blijven we je herinneren. Succes, Eddy.

Ten slotte wil ik toch even iets zeggen over iemand die niet bij ons is, maar die ik toch wil eren als een

parlementair veteraan: Frans Timmermans. 4.781 dagen lid van de Tweede Kamer. Weinigen kunnen buigen over zo'n carrière. Polyglot met Limburgse wortels. Enorme carrière. Diplomatenklasje. Actief voor Buitenlandse Zaken, onder andere in Moskou en bij de OVSE. Kamerlid voor de PvdA. Staatssecretaris Europese Zaken. Minister van Buitenlandse Zaken. Eerste vicevoorzitter Europese Commissie. Fractievoorzitter en lijsttrekker GroenLinks-Partij van de Arbeid. Bekend om zijn fenomenale talenkennis: Nederlands, Engels, Frans, Duits, Italiaans, Russisch en Algemeen Beschaafd Limburgs. Vier kinderen. Grootvader. Roda JC. Wielrennen. Bruce Springsteen. Metallica. Fameus om zijn humor en zelfspot en zijn historische en literaire kennis. Vandaag neemt hij voor de derde keer afscheid van de Tweede Kamer. Een van de meest gezichtsbepalende politici van de afgelopen twintig jaar. Gezaghebbend, zeker op het gebied van buitenlandse politiek. Een fenomeen vertrekt uit de Tweede Kamer. Wij wensen hem alle goeds.

Tot zover de individuele bijdragen die ik ten gehore heb mogen brengen in de richting van de vertrekkende Kamerleden.

Dan is het mij nu een eer en een genoegen om zes leden naar voren te halen die een koninklijke onderscheiding uitgereikt gaan krijgen, want het heeft Zijne Majesteit behaagd om de volgende leden te benoemen tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau: Max Aardema, Harm Holman, Léon de Jong, Isa Kahraman, Dennis Ram en Nico Uppelschoten. Ik

verzoek dit zestal hier naar voren te komen. Dan zal het mij een eer en genoegen zijn om die onderscheiding op te prikken.

(De heren Aardema, Holman, De Jong, Kahraman, Ram en Uppelschoten krijgen de versierselen behorend bij de benoeming tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau opgespeld.)

De voorzitter:

Tot zover het voorprogramma. We komen nu bij de hoofdact. Namens alle afscheidnemende Kamerleden zal Michiel van Nispen het woord tot ons richten. Met heel veel plezier geef ik, voor de laatste keer, het woord aan de heer Van Nispen.

De heer Van Nispen (SP):

Dank u wel, voorzitter, voor die prachtige woorden aan mijn adres en aan al die andere mensen die vandaag gaan vertrekken: knap gedaan. Voorzitter, je belde mij vorige week met de vraag of ik een woordje wilde spreken namens de vertrekkende Kamerleden. We hadden geluk, want ik had net mijn telefoon ingeleverd, maar ik had toevallig wel mijn nummer nog. Het was nog een hele toer, want ik had ook net mijn laptop ingeleverd. Het is uiteindelijk allemaal goed gekomen: hier staan we dan, voor die mooie traditie, namelijk dat een van de langer zittende Kamerleden iets mag zeggen namens de vertrekkers. Dus ik zei inderdaad nog: "Martin, hou het nou een beetje vriendelijk, want ik heb het laatste woord. Alle onaardige dingen die je gaat zeggen, krijg je natuurlijk allemaal terug." Maar

het is allemaal meegevallen, dus we hebben afgesproken het positief te houden. Wel zonder spreektijd! Het is heel bijzonder dat ik hier eens een keer

De voorzitter:

Als u goed kijkt, ziet u nu een lampje aan- en uitgaan. Misschien kunt u het even voorlezen?

De heer Van Nispen (SP):

Die negeer ik professioneel.

De voorzitter:

Ja, dat doet u al uw hele carrière!

De heer Van Nispen (SP):

Ja, ja, ja, precies.

Het is een mooie traditie, maar het is ook ingewikkeld om mede namens 69 anderen iets te mogen zeggen. Ik heb er maar geen democratisch schrijfproces van gemaakt; dat leek me nogal ingewikkeld. Laten we het zo afspreken: alles waar u het mee eens bent, is mede namens u, en waar u het niet mee eens bent, komt voor mijn rekening.

70 vertrekkende Kamerleden: vandaag nog Kamerlid, morgen niet meer. Voor sommigen was dat heel erg lang, voor anderen was dat wat korter. Laat ik om te beginnen de 80 die nu nog Kamerlid mogen blijven, meteen maar even waarschuwen. Jullie dag komt ook nog wel! Dat klinkt misschien onaardiger dan ik het bedoel, maar wij zijn hier allemaal passanten. Wij mogen tijdelijk op deze stoelen zitten zolang ons dat gegeven is. Je bent niet je functie; je mag tijdelijk deze machtige, eervolle functie uitoefenen. We zijn allemaal passanten met de eervolle taak om het volk te mogen vertegenwoordigen en ons in te zetten voor de publieke

zaak en het algemeen belang. Het is altijd goed om je dat te blijven realiseren. Dit is zo'n dag.

De motieven van de vertrekkers, waarom het voor ons na vandaag stopt, verschillen echt van persoon tot persoon. Voor sommigen voelt het een beetje als een bevrijdingsdag uit een verantwoordelijke functie die best een zware last is. Voor anderen viel de verkiezingsuitslag tegen, of men was niet verkiesbaar of had andere redenen, waardoor afscheid nemen wellicht pijn doet. Dat verschilt dus allemaal heel erg van persoon tot persoon. Maar wat niet verschilt, is dat wij allemaal, alle 70, volksvertegenwoordiger zijn geweest. Dat is de grootst mogelijke eer: het vertegenwoordigen van het volk, het controleren van de regering, het mede wetgeven. Je kunt Kamervragen stellen. Je kunt moties indienen. Daar heb ik met de heer Bontenbal nog weleens een leuke discussie over gehad. Hij vond dat Kamerleden minder moties moesten indienen; ik vond van niet. Ik vond juist dat sommige Kamerleden weleens wat meer moties mochten indienen, maar goed. We hebben het uitgezocht, en het schijnt dat ik gedurende mijn Kamerlidmaatschap 1060 moties heb ingediend. En ja, Henri, die waren allemaal even goed, even belangrijk en even hard nodig, jazeker! Jazeker. Zo was er bijvoorbeeld die ene motie — die is vanmiddag al genoemd — die we indienden samen met mevrouw Wijen-Nass, die vroeg om meer rekening te houden met carnaval. Dat was een hele goede motie. Die werd ook aangenomen. Maar dan is de vraag toch: waarom sta ik hier in vredesnaam op de elfde van de elfde, bij de start van het carnavalsseizoen, in een saai pak in

Den Haag met een stapel papieren, in plaats van in een pinguïnpak op de Grote Markt van Breda met een biertje in m'n hand?

Waarom? Leg het me uit! Er gaat hier iets fout. Die motie is aangenomen, dus iets gaat hier niet helemaal goed. Ik heb hier ook echt helemaal niks te zeggen. Het is tijd om te gaan.

Ik ga weer even terug naar de eervolle taak die wij allemaal hebben als volksvertegenwoordigers: de regering controleren en vooral wetten maken. Er komt geen wet tot stand zonder goedkeuring van beide Kamers. Als wij niet met de helft van de 150 de handen omhoogsteken, dan gaat een wet gewoon niet door. Dat een wet soms grote en indringende gevolgen kan hebben voor mensen, weten we. Dat brengt een enorme verantwoordelijkheid met zich mee. Wetten moeten goed zijn. Ze moeten goed doordacht zijn, ze moeten van goede kwaliteit zijn en ze moeten niet strijdig zijn met de grondrechten van mensen. Ik ben er heel erg trots op — ook dat is al genoemd — dat we als Kamer inmiddels een tijdelijke commissie Grondrechten en constitutionele toetsing hebben. Wees daar zuinig op, zeg ik, omdat de rechtsstaat en onze grondrechten zo kwetsbaar zijn. Dat moeten we koesteren en daar moeten we heel erg goed voor zorgen.

Het brengt echt een verantwoordelijkheid met zich mee die vraagt dat je serieus je werk doet. Volgens mij hoort daar ook bij dat de nationale vergaderzaal niet gebruikt wordt als nationale talkshowtafel of als studio die vooral goed is voor het opnemen van filmpjes die vervolgens verspreid worden op de socials. Waarom?

Omdat het voor het vertrouwen in de politiek zo belangrijk is dat mensen zien dat er wordt gewerkt aan oplossingen voor problemen in plaats van dat we te veel bezig zijn met beeldvorming en met het eigen imago, of het nu gaat om dat van een persoon of om dat van een partij. Laat ik iets preciezer zijn: het zijn in mijn overtuiging toch de wat grotere debatten waarin dat voornamelijk gebeurde. Hier in de plenaire zaal was er, voornamelijk tijdens debatten met de fractievoorzitters, vooral ophef en gedoe. Ik mag vandaag alles zeggen, toch? Daarom zeg ik dit: hoe meer camera's, hoe lager de kwaliteit van het debat tussen de fractievoorzitters; zo leek het. Wij, alle andere Kamerleden, de gewone stervelingen zeg maar, hadden daar vervolgens ook last van. Want wij werden er ook op aangesproken op de verjaardagsfeestjes en in de sportkantine: "Waar zijn jullie nou mee bezig in Den Haag? Waarom maken jullie er zo'n puinhoop van en bedenken jullie geen oplossingen voor de problemen van mensen?" Zo is dat.

Maar tegelijkertijd — dat ziet bijna niemand — heb ik ook fantastische herinneringen aan de commissiedebatten in de wat kleinere zaaltjes, in mijn geval over juridische beroepen, strafrechtelijke onderwerpen en sportbeleid. Daar kon je met inhoudelijk gedreven en bevlogen collega's werken aan verbeteringen. Denk bijvoorbeeld aan de totstandkoming van het Wetboek van Strafvordering. We hebben daar als Kamer twee jaar over gedaan, met rapporteurs, inhoudelijke sessies en supergoede ondersteuning, vier wetgevingsoverleggen op

maandagen en een plenaire afronding. De inhoud stond voorop. We sloegen elkaar de hersens niet in. We hebben een wetboek tot stand gebracht waar we de toekomst mee in kunnen. De media-aandacht daarvoor was nul komma nul. Dat is prima, want daar doen we het niet voor, maar dat is eigenlijk raar. Waarom wordt er vooral verslag gedaan van ophef, gedoe en de vraag wie er nu weer ruziemaakte met wie? Ik weet het antwoord wel, maar ik word daar niet echt vrolijk van. Het is voor het vertrouwen in de democratie volgens mij ook niet best.

We hebben met de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening geprobeerd om de journalisten een spiegel voor te houden. Dat doe ik vandaag in alle bescheidenheid opnieuw. Want, zoals ik al zei: ik heb toch niks meer te verliezen. Ik zeg het gewoon. Doe niet allemaal op dezelfde manier verslag van de ophef van de dag, maar doe onderzoek naar de echte problemen in de samenleving. Vertel over de inhoudelijke plannen van alle Kamerleden hier, ook over die van de wat minder mediagenieke types. Stop met het kluitjesvoetbal. Houd jullie ogen op de bal. Het gaat om de inhoud, de bescherming van onze rechtsstaat en de problemen van mensen. Dat zou echt goed zijn. Jullie kunnen beter dan wat ik nu soms zie. Dat zeg ik tegen de journalisten en misschien wel vooral tegen de redacties.

Ik ga zo langzamerhand richting een afronding, voordat ik iedereen tegen me in het harnas heb gejaagd. Want ik heb er ook echt enorm van genoten; de quote van zojuist was mooi. Had ik al gezegd dat het een enorme eer is om volksvertegenwoordiger te zijn? Ik denk dat

ik dat al een keer of vijf gezegd heb, maar dat is ook gewoon echt zo. Het is wat het is. Je haalt signalen en verhalen op uit de samenleving en gaat in gesprek met mensen. In mijn geval ging het dan vaak om gevangenispersoneel, sociaaladvocaten, gerechtstolken et cetera. Die zorgen vertaal je dan naar beleidsvoorstellen die je in debatten in kunt brengen. In die debatten kun je samenwerken met andere betrokken Kamerleden. Soms kon je, ondanks verschillen van mening, samen strijden voor hetzelfde. Ik ga hier nu geen namen noemen, want dan doe je altijd anderen tekort. Ik wil wel zeggen dat ik die samenwerking echt ongeloofelijk heb gewaardeerd, vanwege de onderlinge persoonlijke verhoudingen, die vaak heel goed zijn, maar ook omdat we als instituut zo krachtig zijn als we samen een vuist maken. Ik noem het maken van een vuist tegen een minister die bepaalde informatie niet wil delen met de Kamer of die niet het noodzakelijke budget uit wil trekken voor iets belangrijks. We streden samen voor het algemeen belang. Dat deden we samen. Maar het kan echt nog beter. Dat wens ik ook de nieuwe Kamer toe. Voorzitter. Kamerleden kunnen hun werk niet doen zonder het harde werk en de inzet van al hun kundige beleidsmedewerkers. Die beleidsmedewerkers en fractiemedewerkers blijven meestal achter de schermen, maar ze zijn honderd procent onmisbaar. Dank jullie wel allemaal.

Daarbij zijn heel veel Kamerleden hun thuisfront heel veel dank verschuldigd, ik in ieder geval zeker. Bij mij heet ze Linda, maar ik denk ook aan Susan, Lonneke en

Alben. Die mensen zijn wij heel veel dank verschuldigd. Jullie stelden ons in staat om dit te kunnen doen. Dank jullie wel!

Voorzitter. Als allerlaatste wil ik zeggen dat ik een beetje van de Tweede Kamer ben gaan houden. Dat is maar goed ook, want je bent er soms meer dan thuis. Ik heb misschien nog wel het allermeest genoten van het personeel in de Kamer: de schoonmakers, de beveiligers, de bodes en de griffiers, de medewerkers van het restaurantbedrijf en alle anderen. Jullie zijn fantastisch, vriendelijk, dienstbaar en rolvast. In een hectische en soms zelfs vijandige omgeving zorgden jullie er door de glimlach, het kopje koffie en de geweldige procedurele en inhoudelijke ondersteuning voor dat we ons werk konden doen en dat we ons hier vaak ook nog eens thuis voelden. Ik ga hier ook geen namen noemen, maar ik ga jullie nog wel het allermeeste missen. Daarom zou ik nog één keer een heel groot applaus willen voor alle fantastische mensen die bijdragen aan onze functionerende democratie. Dank jullie wel allemaal!

De voorzitter:

Geweldige speech, Michiel van Nispen. Geweldig dat je dat gedaan hebt. Je hebt ons een paar zinnige dingen meegegeven om nog eens even over na te denken. Ik heb nog twee dingen. De heer Markuszower heeft aan het begin van de vergadering de Kamer verzocht hem weer te benoemen tot Ondervoorzitter en daarmee als lid van het Presidium. Ik stel aan de Kamer voor om hem hiertoe te benoemen.

Daartoe wordt besloten.

De voorzitter:

Ten tweede. Het was twee jaar lang een leuk feest om tijd met jullie te hebben doorgebracht. Ik heb jullie met heel veel plezier mogen voorzitten. Jullie zijn beneden van harte welkom voor de receptie om nog één keer de vertrekkende Kameleden de hand te schudden.